

Excursie kleuterpad

- Doel:** De leerlingen verkennen de Gooise heide of bos door het kleuterpad te lopen. Ze leren wie of wat daar te vinden is. Beleven en ontdekken staat centraal.
- Materialen:**
- Per groepje (3-5 kinderen) een doe-pakket van het betreffende kleuterpad. Optioneel is 1 doe-pakket aanschaffen en zelf kopieën maken: dan mis je de attributen per groepje, maar het staat vrij hier creatief mee om te gaan. De doe-pakketjes zijn aan te schaffen via www.gnr.nl/winkel
 - Les vooraf: voorgesteld lees- of kijkmateriaal
 - Activiteit achteraf: knutselmateriaal en kleurplaat
- Groepsgrootte:** Vooraf & achteraf klassikaal
Excursie in groepjes 3-5 kinderen
- Duur:** Excursie ~1,5 uur

Inleiding

De Kleuterpaden in het Spanderswoud en Blaricummerheide zijn geschikt om met een kleutergroep te lopen. Deze lesbrief geeft je als leerkracht tips en inspiratie om van de kleuterpaden een echte excursie te maken. Hierbij hoort het lopen van het kleuterpad zelf én krijg je ideeën toegereikt voor een les voor- en achteraf. Ook zijn een aantal leuke weetjes toegevoegd ter aanvulling op wat je tegenkomt bij het kleuterpad.

Vorbereiding

Organiseer de excursie.

- Bestel de doe-pakketjes van Spanderswoud of Blaricummerheide.
- Prik een datum. De excursie kan het hele jaar door worden ingepland.
- Zorg voor voldoende begeleiders, 1 per groepje van 3-5 leerlingen.
- Meld ouders/verzorgers dat jullie de natuur in gaan en laat ze hun kinderen gepast kleden.
- Plan hoe je erheen gaat. Wij raden waar mogelijk altijd de fiets aan, dan is het echt een volledig uitje naar buiten. Parkeerplaatsen zijn soms beperkt.
- Meld de excursie aan bij GNR via gooisnatuurreservaat@gnr.nl. In geval van bijzonderheden kunnen we jullie dan op de hoogte stellen. Ook kun je hier terecht met vragen of contact met de boswachter.

Vorbereidende les.

- Kies het werkblad met het gewenste seizoen.
- Gebruik de les om de kinderen voor te bereiden op de excursie.
- TIP: vraag een [JVN natuurgids](#) om in de klas te komen vertellen.

Excursie

- Ga naar het startpunt, deze vind je in de doe-boekjes. Er staat een bordje bij ieder startpunt.
- Geef ieder groepje een doe-pakketje.
- Laat na elk groepje een paar minuten tussenpauze zodat je elkaar niet in de weg loopt.
- De begeleider leest het verhaal voor in het doe-boekje. Daarin staat precies wat begeleider en kinderen moeten doen.

- Wil je de bijpassende knutselactiviteit organiseren? Zorg dan dat je een tasje meegeeft aan iedere begeleider zodat de kinderen materialen mee kunnen nemen.
- Veel plezier!

Verwerking

- Ga na afloop van het kleuterpad met de kinderen in gesprek over de natuur en stel hierbij vragen als: wat heb je gezien, gevoeld of geroken? Heb je op de heide/in het bos ook dieren, bomen of planten gezien?
- Doe de bijpassende knutselactiviteit te vinden op de werkbladen. Deze kan eventueel ook ter voorbereiding worden gebruikt.
- De kleurplaten zoals te vinden in het boekje zijn ook te gebruiken bij de verwerking. Download deze via www.gnr.nl/educatie.
- Tekenen komen in de natuur het hele jaar voor. Maak ouders erop attent dat ze goed opletten na de excursie.
- Geniet nog even na!

Werkbladen seizoenen

De begeleidende lessen zijn bedoeld om kinderen kennis te laten maken met de natuur in het Goois Natuurreservaat en het seizoen waarin de excursie plaats gaat vinden. Kortom, een mooi middel om ze voor te bereiden op, of na te laten genieten, van hun heide/bos bezoek.

In de werkbladen beschrijven we voorleesmateriaal en kijktips die je hiervoor goed kunt gebruiken. Voorleesboeken dien je zelf aan te schaffen of te lenen bij de bibliotheek. Het beeldmateriaal is van de publieke omroep en dus gratis te streamen.

Voor ieder seizoen hebben we een lesbrief ontworpen:

- Gooise lente: *Het is Lente, wat een mooie tijd! Het weer wordt warmer, droger en veel dieren krijgen kleintjes.*
- Zomer in 't Gooi: *Pff warm, de zomer is de warmste tijd van het jaar. Het lijkt ook ieder jaar weer warmer te worden.*
- Gooise herfst: *Blaadjes die van de bomen vallen, nat weer en paddenstoelen. De herfst is een bijzondere tijd met veel kleuren en geuren!*
- Winter in 't Gooi: *Koud, donker en.. waar is iedereen? Het bos lijkt wel verlaten. Sommige dieren zijn op vakantie en andere dieren houden een winterslaap.*

We wensen jullie veel plezier met het maken van een keuze en het beleven van de natuur excursie!

De lente is altijd verrassend en zit vol nieuwe dingen. Om de kinderen kennis te laten maken met de natuur in de lente kun je gebruik maken van onderstaande voorlees- en kijksuggesties. Verder staan in dit werkblad tips om te knutselen met de hele klas.

Wist je dat onze schaapskudde met Drentse heideschape ons helpt om de heide in onze natuurgebieden open te houden? Eind van de winter gaan de ooien met zwangerschapsverlof. Ze zijn dan tijdelijk niet te bezoeken, en de Schaapskooi Blaricum gaat tijdelijk dicht. In de lente komen ze weer terug, mét lammetjes!

Vorbereiding vooraf

Voorleesmateriaal

- De lente van kleine beer:
<https://www.bibliotheek.nl/catalogus/titel.424365618.html/de-lente-van-kleine-beer/>
- Pip en ei:
<https://www.bibliotheek.nl/catalogus/titel.430303386.html/pip---ei/>

Beeldmateriaal

- Lammetjes in de Larense schaapskooi:
de Gooise schaapskudde vertrekt in de vroege lente richting de Schaapskooi Laren om te bevallen. Binnenstebuiten is op bezoek bij herder Mirjam om te kijken hoe dat gaat
<https://binnenstebuiten.kro-ncrv.nl/buitenleven/video/lammertijd-in-de-schaapskooi-laren>
- Wolfram:
over de lente algemeen en het Hindoe lentefeest
<https://schooltv.nl/video/lente-en-holi-met-wolfram/#q=lente%20natuur>
- Koekeloere:
Moffel en Pier gaan naar buiten omdat het mooi weer is, maar het is nog wel een beetje koud
<https://schooltv.nl/video/koekeloere-met-zonder-jas/#q=lente>

Knutselen in de klas: nestjes maken

In de lente worden veel dieren geboren en bouwen dieren een veilige plaats voor hun jongen om groot te worden. Met klei en natuurlijke materialen maken leerlingen een nestje voor jonge dieren. Laat leerlingen een nestje voor een dier uit het bos of van de heide maken, passend bij het gekozen kleuterpad.

Wist je dat niet alleen vogels nesten bouwen? Ook slangen, hagedissen, vissen en insecten doen dit. Zelfs mensen noemen hun eigen huis wel eens hun nest.

Benodigdheden

- Klei
- Takjes en andere natuurlijke materialen (meegenomen tijdens jullie excursie)

Hoe

- Laat leerlingen een simpel bakje boetseren met klei. Dit doen ze bijvoorbeeld door eerst een balletje te maken van de klei en daarna met de vingers een gat te maken in de bal en deze verder uit te hollen totdat er een bakje ontstaat.
- Gebruik takjes en andere natuurlijke materialen om het bakje aan de binnenkant te bekleden.
- Als laatste: vraag de leerlingen zelf het diertje te boetseren of een ei te maken voor in het nest. Na een paar dagen droogt de klei hard op en kan het veilig mee naar huis.

Kleurplaat – lente editie

In het doe-boekje van de kleuterpaden staat een kleurplaat. Voor de kleurplaat kun je ook gebruik maken van materialen uit de natuur, gevonden tijdens lopen van het kleuterpad. Voeg bijvoorbeeld bloemetjes of andere lente elementen toe en maak er een mooi tafereel van!

De zomer is een mooie tijd om erop uit te trekken. Om de kinderen kennis te laten maken met de natuur in de zomer kun je gebruik maken van onderstaande voorlees- en kijksuggesties. Verder staan in dit werkblad tips om te knutselen met de hele klas.

Wist je dat de heide in augustus paars kleurt? Dit is een hele mooie tijd om de heide te bezoeken!

Vorbereiding vooraf

Voorleesmateriaal

- De Gruffalo:
<https://www.bibliotheek.nl/catalogus/titel.358171458.html/de-gruffalo/>
- Wat is het Warm – De Klimaatjes
<https://www.bibliotheek.nl/catalogus/titel.435116908.html/wat-is-het-warm/>

Beeldmateriaal

- Bloeiende Hei Gooi
Binnenstebuiten komt op bezoek om de bloeiende heide te bekijken
<https://binnenstebuiten.kro-ncrv.nl/buitenleven/video/bloeiende-hei-gooi>
- Woezel en Pip
Woezel en Pip hebben het warm en zoeken verkoeling onder de grond bij molletje
<https://schooltv.nl/video/molletje-in-het-zwembad-waar-is-molletje/#q=zomer%20warm>
- Koekeloere
Moffel en Pier hebben vakantie, het is erg zonnig en warm. Moffel vindt zonnebrandcrème maar onzin. Moet je je echt niet insmeren Moffel?
<https://schooltv.nl/video/koekeloere-komkommaar-in-de-zon>

Knutselen in de klas – groen cool bos maken

Het bos is voor de dieren een hele fijne plaats om tijdens een warme zomerdag door te brengen.

Knutselen jullie een mooi koel bos?

Wist je dat het tot wel 10 graden koeler kan zijn in een bos op een hete dag? Dit komt onder andere door de schaduw die de bomen maken.

Benodigdheden

- Lege keukenrollen / karton
- (oud) papier voor ondergrond
- Papier voor de blaadjes
- Verf, wasco of kleurpotloden
- Scharen
- Knutsellijm
- Natuurlijk materiaal (meegenomen tijdens jullie excursie)

Hoe

- Maak eerst een stam door een stuk karton op te rollen en vast te plakken met knutsellijm (of gebruik een lege keukenrol).
- Maak het karton bruin met verf, wasco of kleurpotloden.
- Knip de onderkant van de stam op meerdere plaatsen in.
- Knip de bovenkant van de stam op meerdere plaatsen in.
- Vouw de ingeknipte delen uit.
- Plak de stam op een stuk papier.
- Versier de boom met blaadjes, kleuren, zand en/of ander natuurlijk materiaal.

Kleurplaat – zomer editie

In het doe-boekje van de kleuterpaden staat een kleurplaat. Om deze helemaal aan te laten sluiten bij het zomerthema, kun je gebruik maken van materialen uit de natuur gevonden tijdens het lopen van het kleuterpad. Voeg bijvoorbeeld groene blaadjes, zand of andere zomer elementen toe en maak er een mooi tafereel van!

In de herfst is de natuur volop in verandering! Om de kinderen alvast kennis te laten maken met de natuur in de herfst kun je gebruik maken van onderstaande voorlees- en kijksuggesties. Verder staan in dit werkblad tips om te knutselen met de hele klas.

Wist je dat er in de herfst heel veel mooie paddenstoelen te vinden zijn langs beide kleuterpaden? Kijk goed om je heen bij dode bomen of op de grond langs de paden.

Vorbereiding vooraf

Voorleesmateriaal

- De Blaadjesdief
<https://www.bibliotheek.nl/catalogus/titel.433245700.html/de-blaadjesdief/>
- De herfst van kleine gans:
<https://www.bibliotheek.nl/catalogus/titel.427844517.html/de-herfst-van-kleine-gans/>

Beeldmateriaal

- Koekeloere:
het is herfst en er zijn veel spinnenwebben bij Moffel en Pier in huis. Die haalt Pier weg maar Moffel vindt spinnen heel leuk en verkleed zich als Spider-man.
<https://schooltv.nl/video/koekeloere-spinnenman/#q=herfst>
- Koekeloere:
Moffel en Pier zien een eekhoorn een wintervoorraad aanleggen. Moeten zij dat niet ook doen?
<https://schooltv.nl/video/koekeloere-snertweer/#q=koekeloere%20winter>

Knutselen in de klas – blaadjesboek

In de herfst vallen de blaadjes van de bomen. Dat is heel mooi, want nu kun je zien dat alle blaadjes anders zijn. We maken in deze workshop een mini-herbarium (een blaadjes-stickerboek).

Wist je dat er ook bomen zijn die hun blaadjes niet verliezen? De meeste naaldbomen bijvoorbeeld. Maar je kunt heus wel naalden op de grond vinden. Bijvoorbeeld van de lariks. Die verliest wél zijn naalden in de herfst.

Benodigdheden

- Oude boeken
- Veel verschillende herfstblaadjes – meegenomen van jullie kleuterpad excursie
- Keukenpapier
- Knutsellijm
- A4 papier
- Kleurpotloden

Hoe

- Verzamel blaadjes en laat ze een week drogen tussen de bladzijden van de oude boeken.
- Vouw natte blaadjes eerst in een keukenpapier. Stal ze hierna uit.
- Geef iedere leerling een A4.
- Laat de kinderen het A4 dubbelvouwen (ze hebben nu een eigen boekje gemaakt)
- Laat de kinderen blaadjes kiezen.
- Laat de kinderen nu met hobbylijm de blaadjes inplakken.
- Kleur er tekeningen bij en maak er een mooi boekje van!

Kleurplaat – herfst editie

In het doe-boekje van de kleuterpaden staat een kleurplaat. Om deze helemaal aan te laten sluiten bij het herfstthema, kun je gebruik maken van materialen uit de natuur, verzameld tijdens de kleuterpad wandeling. Voeg bijvoorbeeld blaadjes, eikeldopjes of andere herfst elementen toe en maak er een mooi tafereel van!

In de winter zijn veel dieren en planten verstoppt, maar er is nog genoeg te ontdekken. Om de kinderen kennis te laten maken met de natuur in de winter kun je gebruik maken van onderstaande voorlees- en kijksuggesties. Verder staan in dit werkblad tips om te knutselen met de hele klas.

Wist je dat je ook in de winter vlinders kunt zien? Bijvoorbeeld de kleine wintervlinder. Deze kleine bruine vlinder komt tevoorschijn na de eerste vorstperiode.

Vorbereiding vooraf

Voorleesmateriaal

- Kikker in de kou
<https://www.bibliotheek.nl/catalogus/titel.394063635.html/kikker-in-de-kou/>
- De winter komt!
<https://www.bibliotheek.nl/catalogus/titel.43047248X.html/de-winter-komt-/>

Beeldmateriaal

- Op zoek de reeën in 't Gooi
BinnensteBuiten komt op bezoek bij GNR op zoek naar reeën in de winter
<https://binnenstebuiten.kro-ncrv.nl/buitenleven/video/op-zoek-naar-de-reeen-in-t-gooi>
- Wolfram
Wolfram heeft de kachel eens een nachtje uitgezet om te voelen hoe koud het dan wel niet wordt, brr...
<https://schooltv.nl/video/winter-en-iglo-met-wolfram>
- Koekeloere
Moffel en Pier gaan lekker schaatsen en willen daarna warm voor de kachel kruipen, maar die werkt niet en dat is koud!
<https://schooltv.nl/video/koekeloere-brrr>

Knutselen in de klas – Sneeuwbol

In de winter kan het landschap ineens wit kleuren. Sneeuw, ijzel en mist laten bos en heide een heel andere beleving worden. Soms wil je graag sneeuw en ijs, maar is het er niet. Daarom maken we gewoon ons eigen winterlandschap!

Wist je dat eekhoorns in de winter overleven door een voorraad zaden aan te leggen? Ze vergeten echter een deel van de verstoppelken, waardoor de zaden later kunnen ontkiemen. Eekhoorns zijn dus eigenlijk hele goede bosbouwers.

Benodigdheden

- Voor iedere leerling een lege pot met deksel
- Een dennenappel en/of een ander natuurlijk materiaal – meegenomen van de kleuterpad excursie
- Sterke en watervaste lijm (bijvoorbeeld montagekit of lijmpistool-lijm)
- Water
- Ecologische glitter of fijn zand

Hoe

- Lijm de dennenappel aan de binnenkant van de droge deksel.
- Lijm eventueel andere bosvondsten bij de dennenappel.
- Laat goed drogen (afhankelijk van soort lijm).
- Vul de pot met water.
- Doe ongeveer één eetlepel glitter in de pot.
- Schroef voorzichtig de deksel op, kijk of er genoeg water in de pot zit.
- Schud zachtjes!

Tips

- Om extra tegen lekken te beschermen, lijm de deksel op de pot.
- De dennenappel kan, met watervaste spullen, als een kerstboompje worden versierd vóór deze onder water gezet wordt.
- Als de sneeuwbol wordt weggegooid, doe de inhoud dan bij het restafval en de pot bij glas.

Kleurplaat – winter editie

In het doe-boekje van de kleuterpaden staat een kleurplaat. Om deze helemaal aan te laten sluiten bij het winter thema kun je gebruik maken van materialen gevonden tijdens jullie kleuterpad excursie. Voeg bijvoorbeeld kale takjes, naalden of andere winter elementen toe en maak er een mooi tafereel van!

Over Goois Natuurreservaat

De kleuterpaden en de natuurgebieden eromheen zijn van het Goois Natuurreservaat (GNR). Dit is een stichting die is opgericht in 1932 met als doel:

'De instandhouding van het natuurschoon in het Gooi door de verkrijging van de aldaar gelegen terreinen, ten einde deze ten eeuwigden dage ongeschonden als natuurreservaat te behouden, en aan het publiek, door vrije toegang tot die terreinen onder eventueel te stellen bepalingen, het genot van dat natuurschoon te verzekeren.'

Kleuterpad 'Lammetje ontdekt de Gooise Heide' start bij de Schaapskooi op de Blaricummerheide. De Blaricummerheide bestaat uit een open heidelandschap met in het midden een zandafgraving, waarvan de randen zijn begroeid met dennenbos. Het kleuterpad loopt langs deze zandafgraving. Ook zijn er leemkuilen te vinden. Meestal is onze schaapskudde in de buurt van de schaapskooi, die kom je misschien wel tegen.

Kleuterpad 'Mol ontdekt het Gooise Bos' start bij het grasveld naast de parkeerplaats vlakbij Spandersweg 1 in Hilversum. Vanaf hier loopt het kleuterpad door het Spanderswoud. Dit is een voormalig productiebos dat we omvormen naar natuurbos. Er wonen veel bosvogels zoals grote bonte specht en de bosuil. Oude beuken zorgen voor nestmogelijkheden voor onder andere vleermuizen. En in de herfst barst het er van de paddenstoelen.

Wil je meer weten over ons, ons beleid of de geschiedenis van de Gooise natuurgebieden? Kijk dan op www.gnr.nl bij 'Over ons'.

Wij bieden naast de kleuterpaden en bijhorende lesbrieven verschillende mogelijkheden en activiteiten aan op het gebied van educatie en voorlichting voor scholen en gezinnen. Zo willen we van jong tot oud meer leren over de Gooise natuur. Vind alle informatie op www.gnr.nl/educatie

Mocht je nog vragen hebben, dan kun je bellen of mailen naar het Goois Natuurreservaat:

T: 035 – 621 45 98

M: gooisnatuurreservaat@gnr.nl